

جریدہ علمیہ

مشت جلد اسلامیک جریده رسمیه سید

ربیع الاول ۱۳۳۸

عدد ۵۱

آیدہ بر نشر اول نور

بشقی منہ

— اقسام علم — (*)

علم ، ذاتی اعتباریله ایکی در . تصور ، تصدیق . اگر علم ، نسبتك وقوع ویا عدم وقوعنی اذعان و قبول معانسه حکم اولورسه تصدیق ، اولمزسه تصور در . عندالمتقدمین . علم ، حکمه معروض اولان ادراك اولورسه تصدیق ، اولمزسه تصور در . عندالمتأخرین . یاخود حکم دن خالی اولورسه تصور ، خالی اولمزسه تصدیق در .

— علم ضروری ، علم نظری —

علم ، طریق حصولی اعتباریله ایکیدر . ضروری = بدیهی ، نظری = اکتسابی در . علم ضروری = بدیهی : عمل حواس منظم اولمقسزین مجرد عقل ايله بالضروره وبالبداهه حاصل اولان علم در . کل جزئدن بویوکدر ، بر ایکی نك یاریسیدر کی . چونکه کل ايله جزئك برده بویوککلک معالریخی دوشوند کد نصکره کلک جزئدن بویوک اولدیغی . بیلمک بشقه شیئه توقف ایتمز . کذلک بر ايله ایکی مجرد تصور ايله نصفیتنه عقل حکم ایدر . بدیهی ، ضروری یه مرادف وبعضاً اخص اوله رق ذکر واطلاق اولنور .

علم نظری = اکتسابی : نظر وکسب ايله ومباشرت اسباب ايله حاصل اولان علم در . نظر ، مجهوله توصل ایچون ذهنده امور معلومی تریبدر . یاخود مطلوبی تحصیل ایچون معقولی ملاحظه دن عبارتدر . کسب ایسه بالاخیار اسبابه مباشرت دیمکدر که حواس خمس ايله عقلی استعمالدن عبارتدر .

کسب آنجق نظرایله ممکن اولور دیانه کوره نظری ايله کسبی ایکسی بردر . تعریفلری ، متلازمدر . نظرك غیرسیله ده کسب جائزدر دیانلره کوره بحسب المفهوم نظری کسبی دن . اخص ایسه ده لکن بالاتفاق عادة لازمیدر .

علم اکتسابی ، استدلالیدن اعمدر . هر استدلالی ، اکتسابی در . فقط هر اکتسابی استدلالی دکدر . چونکه قصد واختیار ايله حاصل اولان رؤیت ، اکتسابی در . فقط استدلالی دکدر .

علم ضروری بعضاً اکتسابی مقابلی اولان علمه اطلاق اولنوب « کسب وتحصیل مقدور بشر اولیان ، قصد واختیارسز حصوله کلان علم » در دیه تعریف اولنور .

وبعضاً استدلالی مقابلی اولان علمه اطلاق اولنوب «دلیلی فکرونظره آلیه رق حصوله کلان علم» در دیه تعریف اولنور . ایسته شوعلم ضروری بعضاً اکتسابی و بعضاً استدلالی مقابلنده اطلاق اولدینی ایچون حواس ایله حاصل اولان علمه بعض متکلمین اکتسابی و بعضیسی ضروری دیمشدر .

— اقسام ضروریات —

ضروریات آلتی در . بدیهیات ، فطریات ، مشاهدات ، مجربات ، متواترات ، حدسیات در . بدیهیات : مجرد طرفلرینی تصور ایتمکله عقلک حکم ایتدیکی قضیه لر در . بوکا (اولیات) ده دینور . بر ، ایکی نك یاریسیدر کی . لکن قوه غریزیه نك نقصانی وفطرتک اعتقادات فاسده ایله تدلیسی قضایای بدیهیه نك بداهته ضرر ایراث ایتمز . فطریات : طرفلرینی تصور دن لازم کلان قیاس خفی واسطه سیله عقلک جزم ایتدیکی قضیه لر در . بوکا (قضایا قیاساتهامعها) دینور . ایکی متساوی یه انقسامدن ناشی اربعه نك زوج اولمسیله حکم ایدلمسی کی .

مشاهدات : یا حواس ظاهره دن بریسیله عقلک جزم ایتدیکی قضیه لر در . بوکا (حسیات) ده دینور . شمسک مشرق و نارك محرق اولمسیله حکم کی . و یا حواس باطنه دن بریسیله عقلک جزم ایتدیکی قضیه لر در . بوکاده (وجدانیات) دینور . آجاق و صوسزلغمزه حکم مز کی . مجربات : تکرر مشاهده ایله تجربه حاصل اولدیغنه دائر عقلک حکم ایتدیکی قضیه لر در . سقمونیانک مهمل و سولفاتونک حمای مزیل اولمسیله حکم کی .

متواترات : عندالعقل کذب اوزره اتفاقلری تصور اولنمه یه حق ذواتک شهادتیه عقلک حکم ایتدیکی قضیه لر در . مکالیه مدینه نك وجودینه حکم کی . مجربات ایله متواتر انده حس و تجربه یه استناد شرطدر . چونکه عقل ، محسوسانده واقع اولان تجربه و تواتر ده خطایی تجویز ایتمز ایسه ده لکن معقولانده واقع تجربه و تواتر ده کی خطایی تجویز ایدر . بناء علیه مشاهده یه مستند اولیان تواتر غیر معتبردر .

حدسیات : حدس ایله یعنی مبادیدن مطالبه دفعه انتقال ایتک ملکه سیله عقلک حکم ایتدیکی قضیه لر در . مصنوعاتک نظام و انتظامی ایله صانعنک کال علم و قدرته حکم کی .

ضرورت یافتن علومده شایان اعتماد اولان بدیهیات و فطریاتدر . چونکه مشاهدات ، مجربات ، متواترات و حدسیات یالکمز مشاهدهسی ، تجربہسی ، تواترایله استماعی و حدس قویسی اولان ذواته علم ضروری افاد. ایدر . فقط بدیهیات ایله فطریات ایسه هیچ بر واسطهیه محتاج اولمیدیغندن عمومه علم ضروری افاده ایدر .

امام رازی ضروریاتی بدیهیات ایله مشاهدات حصر ایتمش و بعض منکلمینده ضروریاتی- نظر ودلیله و هیچ بروسیلهیه محتاج اولیان قضیهلردر دیه تعریف ایتدیکندن - یالکمز بدیهیات منحصراً قلمشدر .

— علم تفصیلی ، علم اجمالی —

معلومه قیاس ایله علم ایکی مرتبه اوزره در . علم تفصیلی ، علم اجمالی . علم تفصیلی : ان ینظرالی اجزاءالمعلوم ومراتبه « یعنی معلومک اجزا و مراتبه نظر اولوب واحداً بعد واحد ملاحظه اولمقدردر .

علم اجمالی: الحضور فی الذهن دفعة واحدة « یعنی معلومک دفعة واحدة ذهنده حاضر و حاصل اولمیدر . بر مثلهیه عالم اولان کیمسه اومسئلهدن سؤال اولندقدده آنک جوابی دفعة واحدة احضار ایدر . اوشخص مسئول اوزمانده جوابی متصور و او جوابه قادر اولدینی قدر عالمدر . ایشه بو ، علم اجمالی در . صوکر او جوابک تقریرینه باشلا یوب واحداً بعد واحد اجزاسنی ملاحظه ایله تفصیلانیده ملاحظه ایدر . ایشه بوده علم تفصیلی در .

فقط جناب حق ایچون علم اجمالی ثابت میدرد کلی در؟ قاضی ابوبکر باقلانی و معتزله جائز کورمش ، امام رازی ایله اکثر علمامزده منع ایتمشدر . حق اولان - صاحب موافقک بیانی اوزره - علم اجمالیده تفصیله جهل شرط قیلنیر ایسه جناب حق ایچون علم اجمالی مختصدر . شرط قیلنمز ایسه ممنوع دکلدر .

بعض محققینک بیانیه کوره علم اجمالی ایکی قسمدر . بر قسمی اومعلومک تفصیلنه جهلی استلزام ایدر . بو قسم علم اجمالی ، ذات باری حقده محالدر . دیگر قسمی تفصیلنه جهلی استلزام ایتمز . بلکه جمیع تفصیل ، او عالم اولان ذاتک معلومیدر . بونکه برابر او معلوماتک صور متعددهسی یوقدر . بلکه جمیع معلومات ، صورت واحده ایله علمنده موجوددر .

— علم فعلی ، علم انفعالی —

تقسیم آخرله علم ، ایکی در . علم فعلی ، علم انفعالی در . علم فعلی : ان یكون سبباً للوجود الخارجی . یعنی علم فعلی ، وجود خارجی به سبب اولقدر . بناءً علیه علم معلومدن مقدم اولور . اولاً برشیی* — مثلاً سریری — تصور ایدوب صوکره آنی ایجاد وموقع فعله وضع ایتک کی .

علم انفعالی : ان یكون مستفاداً من الوجود الخارجی ومسبباً عن وجود المعلوم . یعنی وجود خارجیدن مستفاد ومعلومک وجودندن مسبب اولقدر . بناءً علیه علم ، معلومدن مؤخر اولور . خارجده موجود اولان برشیی* — مثلاً ارض وسماهی — کوروب صوکره تصور ایتک کی .

علم فعلی : قبل الکثره ثابتدر . یعنی بر کلی درکه آنک اوزرینه کثرت تفرع ایدر . کثرت دیدیکمزده او کلی نک افراد خارجیه سیدر . علم انفعالی : بعد الکثره ثابتدر . یعنی بر کلی درکه کثرت اوزرینه تفرع ایدر . یو کثرتده کلی مذکور کندیسندن مستفاد اولدینی افراد خارجیه سیدر .

حکمایه کوره جناب حقک مصنوعاتنه علمی ، علم فعلی در . چونکه علم الهی خارجده ممکناتک وجودینه سببدر . بوکا غایت ازلیه دیرلر . لکن علم الهی نک وجود ممکناته سبب اولسی آلات وادواته متوقف دکلدر . بزم کندی افعالزده علممز ایسه بویه دکلدر . یعنی آلات وادواته متوقفدر . بو جهندن بزم معلوممزک علممزدن صدوری تخلف ایدر . اما جناب حقک کندی ذاتنه علمی ، فعلی اولدینی کی انفعالیده دکلدر . هر نه قدر علم ، ذاتنه بالا اعتبار مغایر ایسهده لکن بالذات ذاتک عینی در .

— علم حصولی ، علم حضوری —

اشیایه علم ، ایکی قسمدر . علم حصولی ، علم حضوری در . علم حصولی : ضوراشیانک قوای مدرکهده حاصل اولسیدر . علم حضوری : نفس اشیانک عندالعالم حاضر اولسی وبر شینه متوقف اولیهرق متمادیاً انکشافیدر . بزم کندی ذاتمز وذا تملزله قائم اولان

قدرت و شجاعت کبی شیره علممزی کی . چونکه بوراده ارتسام و انطباع یوقدر . بلکه بحقیقته - مثالیله دکل - معلوم اولان شیک عندالعام حضوریدر . علم حضوری علم حصولیدن اقوی در . زیرا بر شیک بنقسه حضوریله انکشافی او شیک مثالی حضوریله انکشافندن اقوی اولدینی ضروریدر . بناءً علیه جناب حَقِّ علمی ، حضوریدر . بر شیئه متوقف اولیه رِق معلوماتک جناب حقه علی الدوام انکشافیدر . یوقسه بزم علممزی کی حصولی دکلدر .

حسین عونی

اسلام عالمیری و متفکرلری

بر قومک رهبرلری او قومک آنحق عالمیری و متفکرلریدر . علما و متفکرینی طائیف آنلرک حسیانه ، افکارینه واقف اولمق؛ عادتا روحلری کورمک دیمکدر . آنلرک روحنی کورن کیمسه عصرکده روحنی کورمش اولور .

تاریخ عالمده بیوک ، پک بیوک انقلابات یابان اسلام پک چوق متفکر ، پک چوق عالم یتشدرمشدر ؛ اسلام عالمیری و متفکرلری تحری حق و حقیقت اوغورنده پک چوق تعب فکریده بولمشلردرکه الحق بزم کی اخلاف ایچون افتخاره سزادر .

اسلام علماسنک و متفکرینک ترقیات فکریه لری ، ملکات فلسفیه لری ، مجاهدات علمیه لری عقللره حیرت ویرر .

اسلام متفکرلرینک تحری حق اوغورنده مطمح نظرلری یگانه نظر واستدلالدر . اسلام متفکرلری حق مقتضای انظارلری اولمق اوزره نفس الامر موافق و حق اولدینی ایچون قبول ایدرلر ، طریق حقه حریت اجتهادلری وجهله مختلف یوللردن سلوک ایدرلر؛ یکی برفکر ، یکی برنظر درمیان ایدرلر .

اسلام عالمربنک و متفکرلرینک خزان معرفتی مملکت مزده هنوز پک قابالی قالمشدر ؛ بوباب خزائن کشاد ایدنلرک معارف اسلامیه ، بلکه معارف عمومیه خدمتلی پک عظیم ، پک مهم اوله جقدر . او خزان معرفتده نه قیمندار جواهر واردر ! اسلام عالمربندن و متفکرلرندن بری غزالی در . غزالینک حیات علمیه شیایان دقت ، شیایان عبرتدر ؛ متفکرین اسلامیه سائرده نک حیانه بکزه مژ . آنک ایچون اول باول آتی انظاره عرض ایدیورم .